

Jeugdcriminaliteit en de rol van de groep

De groep als negatieve voedingsbodem

HENK FERWERDA

Naast het gezin en de school worden groepen van leeftijdsgenoten - ook wel 'peers' genoemd - gezien als een belangrijk derde socialisatiegebied c.q. als een belangrijke invloedssfeer op de ontwikkeling en het gedrag van jongeren.¹ Ondanks het feit dat vrij algemeen wordt aangenomen dat vriendengroepen een belangrijke invloed hebben op het gedrag van individuele jongeren is er tot op heden weinig bekend over de invloed van de groep op het afwijkend gedrag van jongeren. In dit artikel zal - op basis van een tweetal recent uitgevoerde onderzoeken onder ruim 5.000 jongeren - met betrekking tot het onderwerp 'de rol van vriendengroepen in relatie tot criminaliteit' een tip van de sluier worden gelicht.

De laatste jaren wordt er veel gesproken over het fenomeen groepsriminaliteit, maar in welke mate jongeren in groepen welk type delicten plegen, blijft vooralsnog onduidelijk.

Welk deel van jongeren maakt onderdeel uit van een vriendengroep? Hoe zijn groepen samengesteld. In welke mate gaat er een negatieve invloed uit van de groep? Wat is de rol van de groep bij (ernstig) criminele jongeren én zijn er overtredingen en misdrijven die bij uitstek te typeren zijn als vormen van groepsriminaliteit?

Aan het eind van dit artikel wordt de vraag gesteld of de uitkomsten van het onderzoek implicaties zouden moeten hebben voor de aanpak van jeugdcriminaliteit.

Wat is groepsriminaliteit eigenlijk?

Het is bekend dat veel criminaliteit in groepsverband plaatsvindt. De term groepsriminaliteit lijkt bij uitstek van toepassing op de criminaliteit gepleegd door jeugdigen.² Reeds in 1993 merkte Schuyt op dat groepsriminaliteit een principieel kenmerk is van jeugd-delinquentie.³ Tevens constateerde Schuyt dat dit groepsgebeuren binnen de criminologie en strafrechtspleging als een ondergeschikt gegeven wordt beschouwd. Deze veronachtzaming is niet terecht. Denk bijvoorbeeld aan de enorme schade die het gevolg is van bijvoorbeeld vandalisme en diefstal, bij uitstek delicten waaraan jongeren zich schuldig maken. Ook op immaterieel gebied, zoals gevoelens van onveiligheid, speelt groepsriminaliteit en -overlast een niet te onderschatten rol. Een groep van 10 rondhangende blowende jongeren in het winkelcentrum kan op veel mensen bedreigend overkomen. Schuyt constateert eigenlijk dat we nagenoeg niets weten over de invloed van de groep op overlastgevend dan wel crimineel gedrag.

Het feit dat het fenomeen groepsriminaliteit weinig aandacht heeft gekregen, is onder andere het gevolg van de beperkte strafrechtelijke mogelijkheden om deze specifieke vorm van crimineel gedrag aan te pakken. Deelneming aan een criminele organisatie ex artikel 140 Strafrecht biedt in de meeste gevallen geen soelaas, zeker wanneer het om jeugdigen gaat. Ook de zogenaamde gemeentelijke (nood-)verordeningen (samenholingsverbod, et cetera) zijn weinig effectief als het gaat om de aanpak van groepscriminali-

teit. Dergelijke maatregelen zijn gericht op korte termijn successen en bovendien repressief van aard. Crimineel gedrag en de strafrechtelijke reactie daarop is in de eerste plaats een individuele aangelegenheid. Dat geldt ook voor het sanctiepakket voor de jeugdige wetsovertreders. De Haltafdoening is een voorbeeld van zo'n individuele sanctie. Bovendien biedt het (jeugd)strafrecht weinig tot geen ruimte voor preventieve maatregelen op groepsniveau.

Voor een deel is het strafrechtelijke deficit te verklaren uit het feit dat er weinig bekend is over de dynamiek van groepsriminaliteit gepleegd door jeugdigen. De gangbare theorieën op sociologisch, sociaal-psychologisch en criminologisch terrein bieden onvoldoende houvast om zinvolle uitspraken te kunnen doen over het verband tussen (jeugd-)criminaliteit en groepsriminaliteit en de daaruit voortvloeiende (strafrechtelijke) mogelijkheden op zowel preventief als repressief gebied. Indachtig het schrikbeeld van de Amerikaanse 'gangs' en de stijging - op een aantal terreinen - van de jeugdcriminaliteit vond het Ministerie van Justitie het in 1998 wenselijk om meer inzicht te verkrijgen in het fenomeen groepsriminaliteit gepleegd door jeugdigen. Men wilde niet alleen inzicht in de omvang en aard van criminaliteit gepleegd in groepsverband, maar wilde ook nadrukkelijk kijken naar de aanpak. Dit heeft in 1998 geleid tot een eerste terreinverkenning van het fenomeen groepsriminaliteit.⁴ Halverwege vorig jaar is er - in opdracht van het Ministerie van Justitie - een landelijk onderzoek gestart waarbinnen een kwantitatieve inventarisatie gemaakt wordt van criminele jeugdgroepen alsmede een kwalitatieve analyse van welke processen en mechanismen zich binnen dergelijke groepen afspeelen.⁵

Nieuwe gegevens

Zelfrapportagegegevens over criminaliteit in groepsverband zijn in Nederland tot op heden niet beschikbaar en derhalve is het interessant dat daar in het kader van een tweetal recent uitgevoerde onderzoeken naar de aard, omvang, spreiding en achtergronden van jeugdcriminaliteit verandering in komt.

In opdracht van twee politieregio's zijn ruim 5.000 jongeren in de leeftijd van 12-18 jaar ondervraagd om inzicht te krijgen in de aard, omvang en achtergronden van jeugdcriminaliteit.⁶ Naast vragen over

delictgedrag is er in dit onderzoek onder andere ook gevraagd naar de wijze waarop jongeren hun vrije tijd besteden, de mate waarin ze zichzelf rekenen tot een groep én de rol van de groep bij het plegen van overtredingen en misdrijven. In het kader van dit artikel zijn de gegevens uit beide onderzoeken samengevoegd en daarop is een heranalyse uitgevoerd.⁷

Opzet en uitvoering van het onderzoek

In het onderzoek is gebruik gemaakt van de Standard Enquête Daders (SED).⁸ De methode van onderzoek met de SED ziet er als volgt uit. In het onderzoeksgebied wordt een representatieve steekproef getrokken van de jongeren in de leeftijd van 12 tot en met 17 jaar.⁹ Vervolgens wordt een lijst gemaakt van scholen en vrije tijdslocaties waar jongeren worden ondervraagd. Ongeveer de helft van de jongeren wordt op school ondervraagd en de andere helft op een vrijetijdslocatie. Bij de selectie van de scholen wordt zowel rekening gehouden met een evenredige verdeling naar onderwijstype als leerlingenaantallen. Bij de selectie van vrijetijdslocaties wordt gestreefd naar een evenredige verdeling naar bepaalde typen locaties.¹⁰ Op de genoemde locaties worden de jongeren (aselect) benaderd met het verzoek een vragenlijst in te vullen. De reden dat er gewerkt wordt met deze specifieke wijze van dataverzameling heeft alles te maken met het onderwerp van onderzoek 'criminaliteit onder jongeren'. Indien we ons alleen zouden beperken tot het onderzoek doen onder scholieren dan zouden we bijvoorbeeld geen zicht hebben op de groep (partiële) schoolverlaters.

De SED bestaat uit twee onderdelen. Het eerste gedeelte betreft achtergrond- en verdiepvragen. Er wordt gevraagd naar leeftijd, geslacht, opleidingsniveau, etnische achtergrond, sociaal-economische achtergrond, uitgaansbehoefte en -gewoonten, drank- en druggebruik, gokgedrag, groepsge- drag, schoolproblematiek en contacten met hulpverleningsinstanties. In het tweede gedeelte wordt gevraagd naar de delicten die de respondent heeft gepleegd. Op anonieme basis rapporteren de respondenten de delicten die zij in de afgelopen drie maanden hebben gepleegd (referentieperiode).¹¹ De delicten zijn onder te verdelen in de volgende drie clusters: veel voorkomende criminaliteit, zwaardere vormen van criminaliteit én excessieve gedragingen. Wanneer de respondent aangeeft dat hij/zij een

bepaald delict heeft gepleegd, wordt een aantal extra vragen gesteld. Hierdoor komt informatie beschikbaar over de delictsfrequentie, pleegplaats en de setting waarin delicten worden gepleegd. Voor de analyses in het kader van dit artikel maken we gebruik van 5.068 jongeren van 12 tot 18 jaar die een SED hebben ingevuld. Hun gemiddelde leeftijd is 14,5 jaar en de groep bestaat voor 48% uit jongens en 52% uit meisjes.

Typen delictplegers en de rol van de groep

Om in te zoomen op de rol van de groep en op een aantal groepsaspecten bij verschillende typen delictplegers worden telkens de volgende vier groepen met elkaar vergeleken:

- **Niet-delinquente jongeren:** jongeren die zich in de 3 maanden voorafgaand aan het onderzoek niet schuldig hebben gemaakt aan het plegen van delicten,
- **Kickgedragdelinquenten:** jongeren die zich in de drie maanden voorafgaand aan het onderzoek tenminste één keer schuldig hebben gemaakt aan een vorm van veelvoorkomende criminaliteit (zoals: winkeldiefstal, vandalisme en zwartrijden),
- **Geweldplegers:** jongeren die zich in de drie maanden voorafgaand aan het onderzoek tenminste één keer schuldig hebben gemaakt aan één van de volgende delicten: vechtpartijen in groepsverband met licht of zwaar letsel, mishandeling met licht of zwaar letsel, straatroof onder bedreiging, diefstal met geweld, diefstal in winkel of woning met bedreiging, afpersing én seks onder dwang.
- **Harde kern jongeren:** jongeren die in de 3 maanden voorafgaande aan het invullen van de vragenlijst minimaal twee keer een delict hebben gepleegd dat als zwaar te kwalificeren is. Het betreft de delicten: afpersing, diefstal met geweld, handel in c.q. gebruik van harddrugs, zware mishandeling, seks onder dwang, bedreiging met geweld en inbraak. Om ook het aspect lengte van de carrière te laten meewegen, wordt als extra criterium gesteld dat de jongeren - ooit - tenminste twee keer door de politie zijn aangehouden en voor verhoor meegenomen zijn naar het bureau.¹² Allereerst wordt ingegaan op de omvang van de type groepen en zullen enkele achtergrondgegevens vermeld worden.

Tabel 1 - Omvang van de type delictplegers in aantallen en percentages van de totale groep (n=5.068)

Type	Aantal	Percentage
Niet-delinquent	2.030	40,1
Kickgedragdelinquenten	2.020	39,9
Geweldplegers	644	12,7
Harde kern jongeren	239	4,7

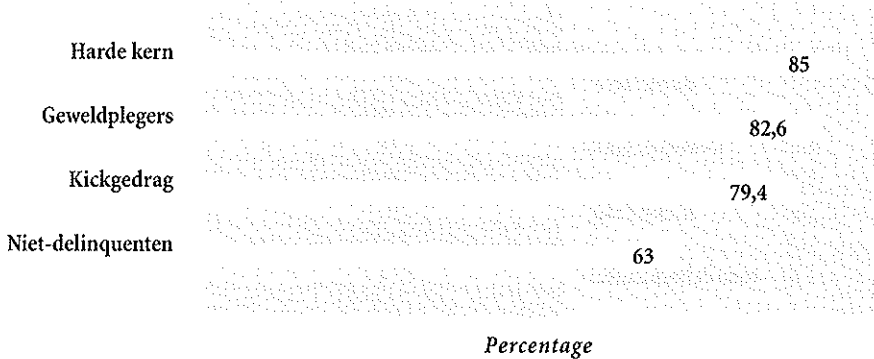
In de totale groep van ondervraagde jongeren is het grootste deel - zoals te verwachten - te typeren als niet-delinquent dan wel als kickgedragdelinquent.¹³ Ruim één op de tien jongeren is te typeren als geweldpleger en van iedere 100 jongeren zijn er bijna 5 te kenschetsen als harde kern jongere.

Tabel 2 - Geslacht en gemiddelde leeftijd naar type delictplegers

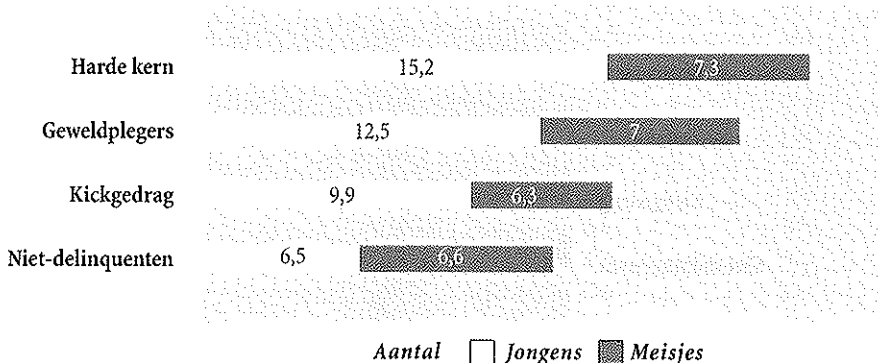
Type	% jongens	% meisjes	gemiddelde leeftijd
Niet-delinquent	34,8	65,2	14,3
Kickgedragdelinquenten	56,5	43,5	14,6
Geweldplegers	71,7	28,3	14,5
Harde kern jongeren	73,6	26,4	15,1

In tabel 2 is duidelijk te zien dat naarmate jongeren zich frequenter schuldig maken aan het plegen van ernstige misdrijven zowel het percentage mannelijke daders als de gemiddelde leeftijd van de daders toeneemt. Ernstige criminaliteit is dus vooral een mannelijke aangelegenheid.¹⁴

Figuur 1 - Percentage jongeren dat onderdeel uitmaakt van een groep naar type delictplegers

Figuur 2 - Omvang en sexe van de groepen naar type delictplegers in gemiddelde aantallen

Om in te zoomen op de groep wordt in figuur 1 per type delictplegers aangegeven in welke mate jongeren onderdeel uitmaken van een groep.

In figuur 1 is overduidelijk te zien dat naarmate jongeren zich schuldig maken aan het plegen van meer en ernstigere delicten (richting harde kern) ze vaker hun vrije tijd doorbrengen in een vriendengroep.¹⁵ Dit lijkt te wijzen op het feit dat de groep een rol speelt bij het plegen van (ernstige) delicten.

Interessant is het om te kijken of de vriendengroepen wat betreft omvang, aard en karakter per type delictplegers verschillen. In figuur 2 gaan we allereerst in op de groepsomvang en seksesamenstelling van de groepen.

Figuur 2 laat een heel duidelijk patroon zien. Naarmate jongeren meer en ernstigere delicten plegen worden hun vriendengroepen in omvang niet alleen groter, maar neemt het aandeel van

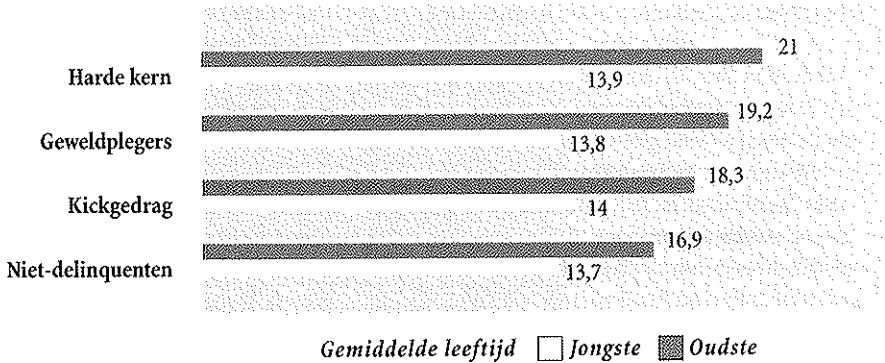
meisjes verhoudingsgewijs ook af. In niet-delinquente is de verhouding jongens meisjes 'fifty-fifty' terwijl in vriendengroepen van harde kern jongeren tegenover ieder meisje in de groep twee jongens staan.

Naast de omvang en sekse van de groepsleden wordt - in figuur 3 - ook naar de gemiddelde leeftijden van het jongste en oudste groepslid gekeken.

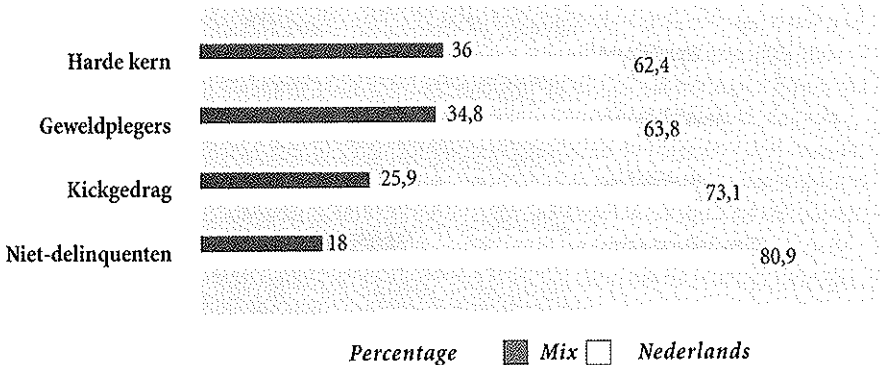
In figuur 3 valt een aantal zaken op. Allereerst blijkt dat naarmate jongeren ernstigere delicten plegen ze onderdeel uitmaken van vriendengroepen waar de leeftijd van het oudste groepslid hoger ligt. De jongeren die meegewerkt hebben aan ons onderzoek zijn allen strafrechtelijk minderjarig. Naarmate ze ernstigere delicten plegen, zitten ze echter in groepen waar ook meerderjarigen deel van uitmaken, zo blijkt.

Daarnaast - en dat is hier min of meer inherent aan - wordt met het ernstiger worden van het delictsgedrag het leeftijdsverschil tussen het

Figuur 3 - Gemiddelde leeftijd van het oudste en jongste groepslid per type delictplegers

Figuur 4 - Etnische samenstelling van groepen naar type delictplegers in percentages

jongste en oudste groepslid groter. Ter illustratie: bij de kickgedragdelinquenten is dit verschil 4.3 jaar en bij de harde kern jongeren maar liefst 6.9 jaar. Dit is op z'n minst een aandachtspunt in termen van negatieve beïnvloeding door oudere op jongere groepsleden.

Wanneer we kijken naar de etnische samenstelling per type groep komt het volgende beeld naar voren.

In figuur 4 is te zien dat naarmate jongeren meer en ernstigere delicten plegen de groepen waarin ze verkeren vaker samengesteld zijn uit groepsleden met een diverse etnische achtergrond.¹⁶

In tabel 3 staat - per type groep - weergegeven wie de andere jongeren in de groep zijn of waar de jongeren in de groep elkaar van kennen.

Uit tabel 3 komt naar voren dat naarmate jongeren meer en ernstigere delicten plegen in de groepen waarin ze verkeren vaker familieleden, jongeren uit de buurt en van een jongerencentrum zitten. Het

aandeel van klasgenoten neemt daarentegen af. Wanneer gekeken wordt wat de meestvoorkomende ontmoetingsplaatsen voor de groepsleden zijn (tabel 4) blijkt dat jongeren - naarmate ze meer en ernstigere delicten plegen - elkaar vaker ontmoeten in de 'natte en droge' horeca en op straat. Niet-delinquente jongeren daarentegen treffen hun vrienden vooral bij de sportvereniging en op school; plaatsen die zich anders dan de horeca en de straat kenmerken door een hogere mate van organisatie en toezicht door volwassenen. Andersom kan ook gesteld worden dat delinquente jongeren zich meer onttrekken aan het toezicht van volwassenen.

Een hamvraag in het kader van dit artikel is vanzelfsprekend hoe staat het met de negatieve invloed van groepsleden op de door ons ondervraagde jongeren? Wordt er met andere woorden door iemand uit de groep wel eens op hem of haar inpraat om iets te doen wat eigenlijk niet is toegestaan.¹⁷

Het antwoord op deze vraag staat weergegeven in figuur 5.

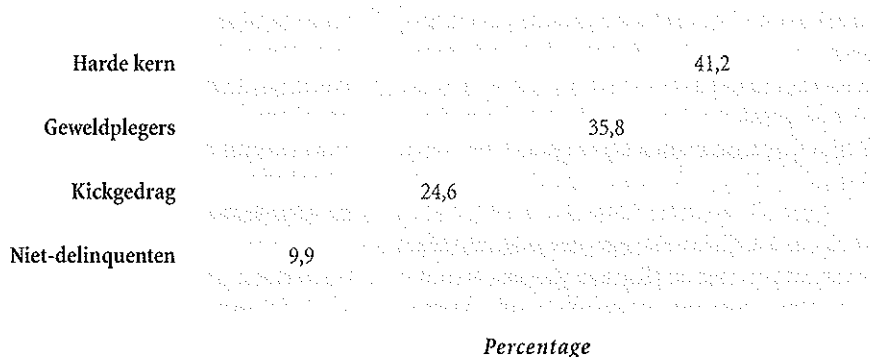
Tabel 3 - Herkomst van de groepsleden naar typen delictplegers in percentages

	Niet-delinquenten	Kickgedrag	Geweldplegers	Harde kern
Familie	8.0	9.7	12.8	13.1
Vrienden	73.9	82.0	82.4	79.4
Klasgenoten	57.3	48.2	44.3	39.7
Uit de buurt	28.4	40.5	50.2	55.3
Jongerencentrum	2.4	5.5	6.3	8.0
Sportclub	16.2	17.9	20.7	18.1

Tabel 4 - Ontmoetingsplaatsen van de groepsleden naar typen delictplegers in percentages

	Niet-delinquenten	Kickgedrag	Geweldplegers	Harde kern
Bij vrienden thuis	32.0	37.7	38.3	39.2
Sportclub	21.5	17.4	19.9	15.1
Op school	58.5	42.5	35.4	28.1
Jongerencentrum	4.0	7.0	6.3	11.1
Voetbalstadion	2.3	3.3	5.2	5.5
Café	18.3	29.9	31.4	38.7
Discotheek	18.4	26.9	30.5	33.2
Houseparty	1.9	4.2	6.5	10.1
Winkelcentrum	11.1	15.8	17.8	15.1
Snackbar	7.2	16.4	22.0	25.1
Pleintje	16.1	32.5	42.3	43.2
Op straat	26.2	40.8	48.3	48.2

Figuur 5 - Mate waarin er een negatieve invloed uitgaat van de groep per type delictplegers in percentages

Figuur 5 laat een heel duidelijk beeld zien. Naarmate jongeren frequenter en ernstigere delicten plegen, blijkt de negatieve invloed van groepsleden groter te zijn. Dit is een belangrijk resultaat, want hieruit kan afgeleid worden dat er een relatie is tussen het onderdeel uitmaken van een groep en de (negatieve) invloed die dat kan hebben op het plegen van delicten.

dat de jongeren ook zelf vinden dat ze een groep zijn. Uit de analyses komt naar voren dat naarmate de frequentie en ernst van de door de jongeren gepleegde delicten toeneemt ze vaker vinden dat hun vriendengroep ook echt een groep is.¹⁸ Aan de jongeren die vinden dat ze in een groep zitten, is gevraagd of de groep ook een herkenbare (jeugd)stijl heeft (tabel 5).

Tabel 5 - Jeugdstijlen van jongeren die vinden dat ze in een groep zitten naar type delictplegers in percentages

	Niet-delinquenten	Kickgedrag	Geweldplegers	Harde kern
Geen jeugdstijl	84.8	63.9	54.8	56.3
Rappers	2.9	7.9	12.8	12.6
Skaters	2.9	7.8	8.6	5.5
Voetbalsupporters	2.9	5.6	5.7	3.0
Gabbers	1.4	5.7	7.3	8.5
Overige	5.1	9.1	10.8	14.1

Hoe staat het met de perceptie van groepen door anderen? Het blijkt dat bijvoorbeeld buurtbewoners het meest overlast en hinder ondervinden van de vriendengroepen van de jongeren die als harde kern worden getypeerd en het minst van de vriendengroepen van niet-delinquente jongeren. Naast de perceptie van anderen van de groep is het ook zeer belangrijk of de onderscheiden typen delictplegers hun eigen vriendengroep ook als een groep zien. Immers in de discussies over 'hangjongeren' en groepen jongeren in het publieke domein worden jongeren die bij elkaar staan veelal van buitenaf (door omwonenden of de politie) als groep gedefinieerd. Dit wil overigens niet zeggen

Uit tabel 5 komt naar voren dat - ongeacht het delicttype - vriendengroep vaker geen dan wel een specifieke jeugdstijl hebben. Wel blijkt dat delinquente jongeren vaker vinden dat de groep waartoe ze behoren tot een bepaalde jeugdstijl behoort, waarbij de rappers, gabbers en skaters het meest voorkomen. Relatief hoge scores in de categorie overige jeugdstijlen zijn de neo-nazi's/skinheads (5% bij de harde kern en 2.9% bij de geweldplegers). Tot slot gaan we in op de organisatiestructuur binnen de groepen. In de groepen van de harde kern jongeren is het vaakst een aanwijsbare leider aanwezig (25%). Bij de geweldplegers ligt dit per-

centage op 21.4%, bij de kickgedragdelinquenten op 14.3% en bij de niet-delinquente jongeren op 9.9%. Indien er sprake is van leiderschap in een groep dan is dat bijna altijd een jongen die ouder is dan de door ons ondervraagde jongere.

Meest in het oog springende vormen van groepsriminaliteit

Tot dusverre is gebleken dat jongeren die delicten plegen zowel vaker tot groep behoren waarvan de groepsleden elkaar regelmatig zien als dat er van die groep ook een negatieve invloed uitgaat. Groepen hebben, zo blijkt, naarmate jongeren meer en ernstigere delicten plegen een steeds groter wordende negatieve invloed.

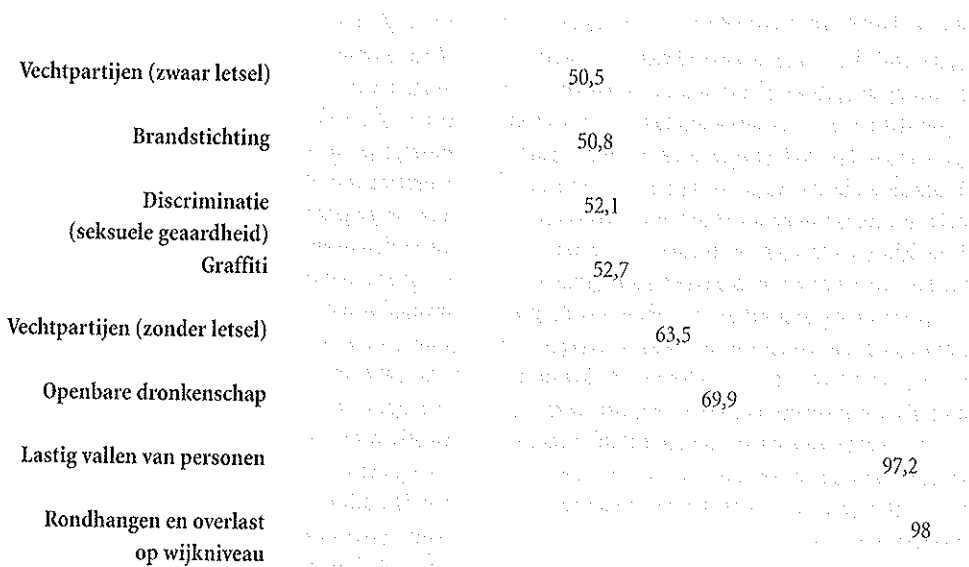
Op zich is dit een algemene constatering want het is nog niet duidelijk welke vormen van criminaliteit nu bij uitstek te zien zijn als vormen van groepsriminaliteit: vormen van criminaliteit waarvan de dader aangeeft dat hij een specifieke overtreding of een specifiek misdrijf samen met tenminste twee andere (mede)daders heeft gepleegd.

Uit de analyse van 78 verschillende misdrijven en overtredingen komt een aantal overtredingen en misdrijven naar voren die te typeren zijn als 'uit-

gesproken vormen van groepsriminaliteit'. Het betreft delicten waarvan meer dan 50% van de daders aangeeft dat het delict met 2 of meer mededaders is gepleegd. In figuur 6 staan de uitgesproken vormen van groepsriminaliteit weergegeven.

Wanneer we bovenstaande delicten bekijken, valt op dat veel gedragingen zijn te typeren met de termen 'excessief gedrag en vandalisme'. Heel opvallend is dat er in deze lijst geen vermogensmisdrijven staan. Voorts valt op dat discriminatie in de lijst voorkomt. Kennelijk is het makkelijker om iemand uit te schelden of te beledigen als de dader de rugdekking of anonimiteit van de groep heeft. Duidelijk is bij bovenstaande delicten dat de groepsprocessen en groepsdynamica een rol spelen bij het plegen ervan. Op graffiti na (gemiddeld 2.9 mededaders) worden bovenstaande delicten in algemene zin door grote groepen gepleegd (tussen de 4 en 11 mededaders). Naast uitgesproken vormen van groepsriminaliteit zijn er ook 'delicten die neigen naar groepsriminaliteit'. Op zich zijn ook deze delicten interessant omdat in relatief veel gevallen de groep een belangrijke rol speelt bij het plegen van dit type delicten. Het betreft delicten waarvan tussen de

Figuur 6 - Uitgesproken vormen van groepsriminaliteit: percentage daders dat aangeeft een delict met 2 of meer mededaders te hebben gepleegd

Percentage in groep gepleegd

40 en 50% van de daders aangeeft dat het delict met 2 of meer mededaders is gepleegd. Het gaat om de volgende delicten (met erachter het percentage daders dat aangeeft het delict met 2 of meer mededaders te hebben gepleegd):

• Vernieling of diefstal vlaggen(-masten)	49.3
• Discriminatie (nationaliteit)	49.0
• Gebruik softdrugs	48.7
• Rijden onder invloed (auto)	48.1
• Gebruik XTC	47.5
• Wapenbezit met de intentie tot gebruik	45.0
• Vernieling straatverlichting	44.7
• Diefstal in winkel/woning met bedreiging	44.4
• Joyriding	42.9
• Vernielingen aan onbewoond pand	42.7
• Vernieling verkeersborden	42.3
• Vernieling paaltjes langs de weg	40.8

Wederom valt op dat veel van de hiervoor genoemde delicten vallen onder de noemer vernielingen en vandalisme of excessief gedrag. Uitzonderingen zijn het wapenbezit en de diefstal in winkel of woning.

Alles overziend lijkt de conclusie gerechtvaardigd dat delicten die vooral in groepsverband worden gepleegd te typeren zijn als vormen van vandalisme en excessief gedrag. Discriminatie en vechtpartijen zijn vormen van criminaliteit waar zich ook regelmatig dadergroepen aan schuldig maken.¹⁹

De balans opgemaakt

In dit artikel is de vraag gesteld welke rol vriendengroepen op het gedrag van verschillende typen delinquente jongeren hebben. Op basis van een analyse op 5.068 jongeren van 12 tot 18 jaar die een Standaard Enquête Daders hebben ingevuld, komen de volgende resultaten naar voren. Niet-delinquente jongeren blijken het minst (63%) onderdeel uit te maken van groepen en harde kern jongeren het meest (85%). Uit de analyses komt naar voren dat naarmate jongeren meer en ernstigere delicten plegen ze vaker deel uitmaken van een groep, dat deze groepen in omvang groter worden en dat het aantal meisjes in de groep kleiner wordt.

Ook met betrekking tot de leeftijden van de groepsleden springt een aantal zaken in het oog. Naarmate jongeren (tussen de 12 en 18 jaar) ernstigere delicten plegen, zitten ze vaker in groepen waar ook meerderjarigen deel van uitmaken. Ook

blijkt dat met het toenemen van de ernst van het delictsgedrag het leeftijdsverschil tussen het jongste en oudste groepslid groter te worden (bij harde kern jongeren is het gemiddeld leeftijdsverschil 7 jaar). Hieruit kan afgeleid worden dat de kans groot is dat jongere groepsleden door oudere groepsleden negatief beïnvloed zullen worden.

Met betrekking tot de etnische achtergrond blijkt dat naarmate jongeren meer en ernstigere delicten plegen ze vaker onderdeel zijn van een groep waar de groepsleden verschillende etnische achtergronden hebben (gemengde groepen). Nederlandse jongeren zijn overal in de meerderheid, maar het aandeel van allochtone jongeren neemt met andere woorden toe.

Ook komt uit de analyses naar voren dat naarmate jongeren meer en ernstigere delicten plegen ze zich meer onttrekken aan het toezicht van volwassenen. Ze treffen elkaar met andere woorden het liefst op straat of in of nabij horecagelegenheden. Voorst blijkt dat hoe ernstiger het delictsgedrag van jongeren is hoe groter de kans is dat ze tot een groep behoren met een bepaalde jeugdijl. Heel opvallend is dat naarmate jongeren vaker en ernstigere delicten plegen ze in vriendengroepen verkeren waar de negatieve invloed van de leden groter is. Ook is er bij een toenemende ernst van het delictgedrag van jongeren in de vriendengroepen vaker sprake van structuur en organisatie in de vorm van leiderschap.

De resultaten uit de uitgevoerde analyses wijzen allen in dezelfde richting. Het leeuwendeel van de jongeren blijkt te participeren in vriendengroepen en daarmee kan de vriendengroep een belangrijke invloed hebben op het gedrag van jongeren. Naarmate jongeren zich schuldig maken aan het plegen van ernstigere delicten blijkt zowel de aard, omvang als achtergronden van de groep te veranderen en daarnaast neemt de negatieve invloed van de groep op het individu toe.

Hoe dat precies werkt en welke consequenties dat exact voor de aanpak van jeugdcriminaliteit zou moeten hebben is - op basis van deze grootschalige analyses - nog niet eenduidig af te leiden. Daar zal op korte termijn een onderzoek dat momenteel in opdracht van het Ministerie van Justitie wordt uitgevoerd - en dat zich richt op diverse typen criminele groepen - wellicht meer uitsluitend over kunnen geven.

Toch komt uit de analyses naar voren dat veel

(ernstig) crimineel gedrag haar oorsprong lijkt te vinden in groepsdynamische processen. Voor een aantal misdrijven en overtredingen kan zelfs gesteld worden dat het uitgesproken vormen van groepsriminaliteit zijn. Te denken valt vooral aan excessieve gedragingen, vandalisme, discriminatie en een aantal geweldsmisdrijven.

In de aanpak zal er tenminste voor deze uitgesproken vormen van groepsriminaliteit nagedacht moeten worden of het mogelijk is om zowel preventief, pro-actief, reactief als curatief rekening te houden met groepsinvloeden, groepsprocessen en groepsdynamica. Bij aanhouding van een individuele dader is de kans immers groot dat er meerdere daders bij de overtreding of het misdrijf betrokken zijn geweest.

Gezien het feit dat met name jongeren die - soms alleen en soms met één of meer anderen - veel en ernstige misdrijven plegen veelal in vriendengroepen verkeren waar een sterk negatieve invloed vanuit gaat, is de extra aandacht voor de groep - onder het motto 'de groep als negatieve voedingsbodem' over de gehele linie aanbevelenswaardig.

Geraadpleegde literatuur

- Angenent, H.L.W. (1991), *Achtergronden van jeugdcriminaliteit*. Bohn Stafleu Van Loghum, Houten/Atwerpen.
- Bouw, C. (1995), Misdadige meisjes. In: *Tijdschrift voor criminologie*, Themanummer 'Zin en onzin over jeugdcriminaliteit', jaargang 37, nummer 2, pagina 124-137.
- Ferwerda, H.B., P. Versteegh en B.M.W.A. Beke (1995), De harde kern van jeugdige riminelen. In: *Tijdschrift voor criminologie*, Themanummer 'Zin en onzin over jeugdcriminaliteit', jaargang 37, nummer 2, pagina 138-153.
- Ferwerda, H.B., M. Bottenberg en B.M.W.A. Beke (1999), *Jeugdcriminaliteit in de politieregio Zaansteek-Waterland. Een onderzoek naar omvang, aard, spreiding en achtergronden*. Advies- en Onderzoeksgroep Beke, Arnhem.
- Hakkert, A., A. Ph. van Wijk, H.B. Ferwerda en T. Eijken (1998), *Groepsriminaliteit*. Een terreinverkenning op basis van literatuuronderzoek en een analyse van bestaand onderzoeksmateriaal, aangevuld met enkele interviews met sleutelinformanten en jongeren die tot groepen behoren. Stafbureau Informatie,

Voorlichting en Publiciteit. Directie Preventie, Jeugd en Sanctiebeleid. Ministerie van Justitie, Den Haag.

- Heidensohn, F. (1994), Gender and crime. In: M. Maguire, R. Morgan and R. Reiner (ed.), *The Oxford Handbook of Criminology*. Oxford University Press, Oxford.
- Kleiman, W.M. en B.M.W.A. Beke (1992), *Standaard Enquête Daders*. De ontwikkeling van een meetinstrument ten behoeve van onderzoek naar criminaliteit onder jongeren. Serie Veiligheidsbeleid, Ministerie van Binnenlandse Zaken/Advies- en Onderzoeksgroep Beke, Den Haag/Arnhem.
- Laan, P.H. van der, A.A.M. Essers, G.L.A.M. Huijbregts en E.C. Spaans (1998), *Ontwikkeling van jeugdcriminaliteit: periode 1980-1996 (een tussentijds verslag)*, WODC, Den Haag.
- Schuyt, C.J.M. (1993), Jeugdcriminaliteit in groepsverband. In: *Delikt en Delinkwent*, jaargang 23, nummer 6, pagina 499-510.

Noten

- ¹. Zie bijvoorbeeld Angenent, 1991.
- ². In het kader van dit artikel wordt onder groepsriminaliteit het volgende verstaan: 'Er is sprake van groepsriminaliteit als een dader aangeeft dat hij een specifiek delict samen met tenminste twee andere (mede)daders heeft gepleegd'.
- ³. Schuyt, 1993.
- ⁴. Hakkert, van Wijk, Ferwerda en Eijken, 1998.
- ⁵. Dit onderzoek wordt uitgevoerd door Advies- en Onderzoeksgroep Beke.
- ⁶. Ferwerda, Bottenberg & Beke, 1999.
- ⁷. Gezien het feit dat één van de twee onderzoeken nog onder embargo is, wordt hierna niet verwezen in de literatuur.
- ⁸. Kleiman & Beke, 1992.
- ⁹. In beide politieregio's heeft ruim 10% van de jeugd van 12 tot 18 jaar aan het onderzoek meegewerkt.
- ¹⁰. Voorbeelden van locates zijn: café, bar, discotheek, bioscoop, (ontmoetingspunten op) straat, in de omgeving van de bibliotheek, snackbars, coffeeshops, buurthuizen en winkelcentra.
- ¹¹. Er wordt bewust voor de referentieperiode van drie maanden gekozen. Door deze periode kort te houden is de kans dat het geheugen

de respondent in de steek laat klein, waardoor de betrouwbaarheid van de gegevens wordt verhoogd.

- ¹². Zie: Ferwerda, Versteegh en Beke, 1995.
- ¹³. Dit komt overeen met de resultaten uit ander grootschalig onderzoek (van der Laan, e.a., 1998).
- ¹⁴. Zie ook: Heidensohn, 1994 en Bouw, 1995.
- ¹⁵. Een groep bestaat uit drie of meer personen die elkaar meer dan twee keer per week zien.
- ¹⁶. Let wel; het grootste deel van de groepen bestaat - in alle type groepen - uit jongeren met een Nederlandse etnische achtergrond.
- ¹⁷. Te denken valt aan druggebruik, anderen lastig vallen, iets vernielen, diefstal of vechten.
- ¹⁸. De percentages jongeren die vinden dat hun vriendengroep een groep is zijn per type delictsgroep: niet-delinquente jongeren: 71.9%, kickgedragdelinquenten: 82.8%; geweldplegers: 87.7% en harde kern: 88.7%.
- ¹⁹. Vooral ernstige vermogensmisdrijven (zoals heling, tasjesroof, autodiefstal en afpersing) en de handel in harddrugs blijken nauwelijks in groepsverband te worden gepleegd. Hier kan dan ook gesproken worden van bijna solistisch crimineel gedrag.